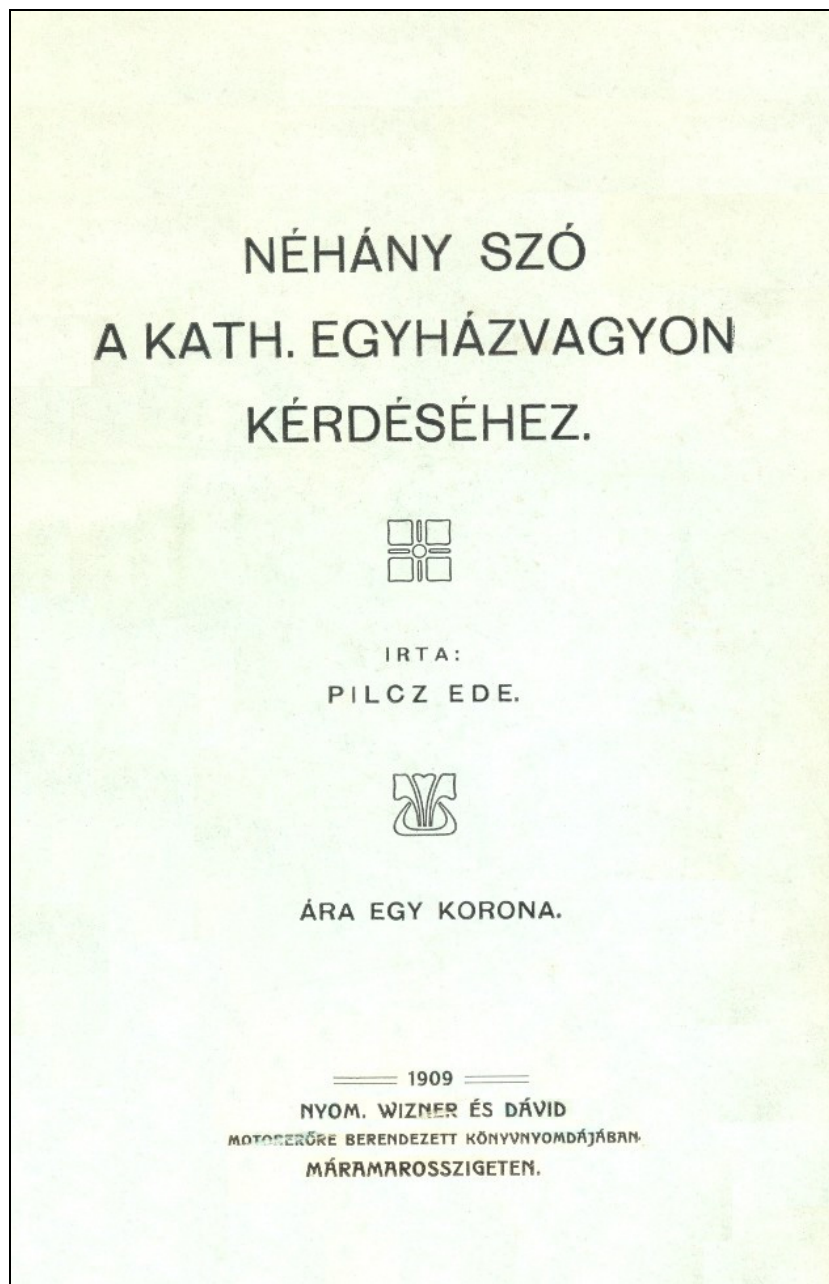

Pilcz Ede

Néhány szó a kath. egyházvagyon kérdéséhez

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Pilcz Ede
Néhány szó a kath. egyházvagyon kérdéséhez

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című füzet elektronikus változata. A füzet 1909-ben jelent meg Máramarosszigeten Wizner és Dávid nyomdájában.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Ajánlás	4
I. Az egyházvagyon kérdése hazánkban	5
II. Az egyházvagyon elvételét az országgyűlésen de jure indítványozni sem lehet	12
III. Az egyházvagyonnal kapcsolatos polgári kiváltságok, vagy az egyes javadalmasok vétsége nem ok az egyházvagyon elkobzására	15
IV. A bandériumok	18
V. Az állam nyomasztó helyzete	20
VI. A kivándorlás	23
VII. Befejezés	25
VIII. Forrásmunkák	27

Ajánlás

Nagyságos

Hitter Győző

nyug. főbányatanácsos,

a

„Máramarosszigeti Katholikus-Kör”

elnökének

mély tisztelettel ajánlja

a Szerző

I. Az egyházvagyron kérdése hazánkban

Forrong a XX-ik század. Új eszmék, új elvek tartják lázas izgalomban Európa művelt nemzeteit. A szociális, társadalmi és politikai mozgalmak tartalmas erővel törnek elő, a megváltozott idők, viszonyok, a modern kor szükségletei hangzatos varázserővel bírójelszavak alatt fenyegetik a fennálló társadalmi rendet. Mindenütt új kereteket keresnek, melyekbe a haladó idő követelményeit beleilleszthessék.

A legnagyobb magyar, Széchenyi István irányeszméje: a meglevő és hosszú évszázadokon át erősnek bizonyult alapokon építeni fel a nemzeti államot, nem tudta áthatni még mindig a magyar lelkeket; vissza-visszatérnek a múlt kísértő szellemei s a radikális reformtervek zászlóvivői a kecsegtető, mindent ígérő nagy szavakkal bódítják el a gondolkodni nem tanított népet, s viszik, úzik, hajtják a bizonytalan jövő felé, mely a káprázató terveken épül, reális alap nélkül.

A felettünk lezajlott utolsó félszázad¹ némi bizonyosságát nyújtja annak a szomorú vergődésnek, melyben nemzeti életünk kimerül, mert intézményeink, törvényeink nem magyar földben, nem a néplélekből fakadtak, hanem idegen földről kerültek hozzánk és éppen ezért gyökeret verni nem tudtak, így a nemzeti megerősödést nem is szolgálhatták.

Ennek hatása nyilvánul meg ama kínos bizonytalanságban, mellyel a magyar nép minden új eszmét fogad s abban a szalmalángszerű lelkesedésben, mellyel máról holnapra a közéletbe dobott terveket felkarolja. És a néplélek eme gyengeségét használják fel sokan az önző célok elérésére vagy a zavarosban való halászásra. Őszinte, becsületes lélekkel, a nemzeti lét erősítésére irányuló törekvésekkel csak elvétve találkozunk.

A napjainkban felszínre került áramlatok, szociális, társadalmi és politikai tervek, melyek mind a nemzeti átalakulást célozzák, szintén azon veszélyt hordják magukban, hogy míg egyrészt a nemzet ősi alkotmányának alapköveit ingatják meg, másrészt ama végzetes következményeket idézhetik elő, melyek minden erőszakos változást, felforgatást követni szoktak, ti. rombolnak, mielőtt biztosak volnának a felől, hogy a jobbat megépíteni képesek lesznek.

De a radikális reformtervek apostolai mit-sem gondolnak e következményekkel, midőn a nemzetek őseitől öröklött és gondosan őrzött törvényeit és jogait kíméletlenül eltörölni, százados kiváltságok helyébe a meg nem értett egyenlőséget léptetni, a jogosan szerzett és birtokolt magán vagyon közös elosztását eszközölni, s a legfelsőbb hatalmat, melyről azt hisszük, hogy Istentől származik, s mely egyedül képes a szenvedélyek megfékezésére, a népre átruházni törekednek. Pedig ezt hangoztatják a korszerű haladás, szabadság, egyenlőség és testvériség zászlaja alatt.

Hogy e törekvések mily veszedelmek csíráit hordják magukban, arra éppen elég szomorú tapasztalatot nyújt a francia nemzet története.

Ez életerős nemzet 1789-ben erőszakosan megrendített politikai és társadalmi rendszere ma is inog és úgy látszik a forradalom még nem végezte be romboló munkáját, a láva még mindig nem aludt ki. Legalább ezt igazolja a belsejében lappangó tűz, mely napról-napra erősödik s amely a jobb sorsra érdemes nemzetet folyton rémítgeti. Ezen állítást ama tények erősítik, melyek mutatják, mint változtatta rövid évszázad alatt többször kormány-formáját, mint semmisítette meg erőszakos kézzel egy-egy a nemzet boldogulásának hatalmas eszközét mindig az egész társadalom legszomorúbb megrázkódtatásával. Mert az ingerlékeny nemzet kecsegtetve az újítók merész ígéreteivel, mindig követte a radikális reformok tervezőit, csak mikor a rombolásban és hanyattatásban kimerülve, az ígéreteken csalódva érezte magát, akkor látta, hogy amíg számíthatatlan áldozatok árán csupán a formák változtak, de a

¹ A tanulmány 1909-ben készült (PPEK).

'politikai és társadalmi élet lényeges különbözőségei megmaradtak: szegények ma is találkoznak, többen mint valaha.

S ezek után mi volt más mit tenni, mint keresni az okokat, melyek reményeik megvalósítását nem engedték. Ez nem volt nehéz. Amit a szenvedély hevétől elvakulva nem talált, most nyugalma és békéje romjain látja, hogy nem voltak azok a nép életéből merítve, nem az örök igazságon, mely szerint „suum cuique tribuendum”, nem az erkölcsi igazságon: „quod tibi non vis, alteri ne feceris” alapítva, hanem a jus fortioris, az anarchia, az erőszak révén kicsikarva. Így aztán természetes, a népek békéjét, megelégedését nem eredményezhette. Mert könnyű a fennálló társadalmi rendet felbontani, de helyébe szilárdat építeni nehéz, s amit egy pár év tönkretett, azt gyakran századok sem képesek helyrehozni.

Hazánk hosszú időn át távol tartá magát minden újítási tervektől. Büszke volt a magyar ősi alkotmányára, kiváltságos jogaira, miket ezer éven át annyi vész és viszontagság közt épségben tartott. Ha mégis a kor követelményei úgy kívánták, hogy változtasson rajta, azt mindig sarkalatos törvényeink alapján, a lényeges megtartásával eszközölte. A radikalizmus felé sohasem hajlott nemzetünk. A népművelés elhanyagolása, a folyton emelkedő adóteher, az idegenből hozzánk szakadt agitátorok azonban megtelítették a nép lelkét a XIX. század végétől lázban tartó európai új eszmékkel, melyekkel szemben vezető embereink nem a nép nehéz anyagi helyzetének és elhanyagolt kiművelésének gyökeres orvoslásával igyekeztek a változó idők szelleméhez felemelni a népet, hanem mint már annyiszor történt, most is a lázongó kedélyek ideig-óráig való lecsillapítására megalkották az egyházpolitikai törvényeket: az egyenjogúságot, felekezetenküliséget, polgári anyakönyvvezetést és mindennek a koronáját, a polgári házasságot. Ez egy időre lekötötte a közfigyelmet, mert a civilizáció és felvilágosodás tényezőjének az egyéni szabadság megalapítására a családban és a családi szabadság biztosítására a szabad községekben egyetlen célhoz vezető eszköznek hirdették.

Az így megindított lavina tovább gördült. A nyugat-európai szociális eszmék elementáris erővel kerítették hatalmukba az ébredő népet és tudatlanságát, elmaradottságát felhasználva félrevezették, így alkalmas eszközzé tették egyéni önző célok elérésére és a folytonos elégedetlenségre.

A felszított tüzet táplálni kellett. A tápanyag: a munkás és bérvizonyok rendezése, a fizetés felemelés lett. Az elégedetlenség azonban ezzel sem szűnt meg. Ekkor vetettek szemet az egyházvagyonra. Kellemes csaléteknek vélték.

A katolikus ellenes irányzat kapva kapott az alkalmon. Akadtak azonnal nagyhangú néptribunok, kik véres szájjal izgattak az egyházvagyon elvétele mellett, mert szerintök a nemzet kátyúba jutott szekerét egyedül ez képes megmenteni és a nemzet megerősödését, jövő nagyságát minden időkre biztosítani.

A kérdés felvetése megszólaltatta a hazánk közéletében szerepet játszó különböző felekezetű vezérférfiakat és ha a kiáltó türelmetlenséggel felvetett kérdést általában nem is helyeselték, az egy Prónay báró kivételével, ki határozottan kijelentette, hogy „*ne bántsd a másét*”, a többiek csak azért nem helyeselték, mert még nem tartják az időt aktuálisnak ezen kérdés feszegetésére.

Az elhangzott nyilatkozatok azonban azon szomorú bizonyásgról győznek meg mindenkit, hogy a vágy és törekvés a katolikus egyházvagyon elvételére szunnyadó programpontra képez a radikális átalakulást szolgáló irányzat vezetőiben.

Céljaik megvalósításához a nyugat-európai nemzetek ez irányú alkotásait veszik mintául. Ismert dolog, hogy minden országban, hol a radikalizmus érvényre jutott, miután az egyházat megalázta, hittételeiben jogtalanul megsértette s a nép lelkében a hitet és erkölcsöt megrendítette, az első lépése az volt, hogy a vagyont, mely némi függetlenséget biztosít s amely függetlenséggel az érdekszövetkezetek titkos munkája elé hatalmas gátat építhet,

elvegyék. Ez a radikális törekvések egyenes logikája. És a radikalizmusra felesküdtött érdekcsoport hazánkban is hű marad elveihez. Csak a talaj nem érett még meg.

Népünkben még nem halt ki az őseitől örökölt vallásosság, és így nem szereti egyházát és papjait rongyokban látni. A Franciaországban éppen napjainkban lezajlott egyháztulajdonlás pedig felnyitotta a nép szemét, és látja, hogy a remélt milliókat a leltározás és árverés nemcsak felemésztette, de még az állam rá is fizetett. Így csupán az érdekszövetség gazdagodott meg. Ezren lettek földönfutókká, a nép anyagi helyzetén egy fillérrel sem javítottak. Most az egyház koldus, az állam épp úgy vergődik az adósságban, mint addig, a nép épp oly szegény, mint volt. A nagy vagyon kézen közön elkallódott, az éhezők, árvák és szerencsétlenek ezrei, kiket addig az egyháztulajdonból eltartottak és neveltek, most az ország nyakába szakadtak. Hol van tehát a haszon? Hire hamva sincs. A kár pedig mérhetlen. Ez a tanulság. – Másrészt pedig félnek, hogy az egyháztulajdon elvétele vágyat ébreszthetne a népben a főurak és börze lovagok éppen nem kicsinylendő birtokára – ezért nem tartják még az időt alkalmasnak a kérdés feszegetésére.

Hajdú megye átirata azonban az ország többi vármegyéihez, hogy azok a törvényhozástól az egyháztulajdon elvételét kérik, mégis aktuálisra teszik, hogy az egyháztulajdon tulajdonjogának kérdésével foglalkozzunk.

Amióta a világ fennáll, minden vallások papjai önfentartásuk és az isteni tisztelet költségeinek fedezésére némi magánvagyonnal bírtak, mely mindenkor szentnek tartott. Az egyiptomiak Herodot és Diodorus Siculus szerint három részre osztották a földet, és az első rész az isteni tiszteletre a papoknak volt szánva. E tulajdon oly szentnek tartott, hogy midőn József a birtokokat Fáraó birtokaihoz csatoltatta, a vallás iránt való tiszteletből a papi birtokokra kivételt tett. Ugyanígy volt Chaldeában és Perzsiában. Görögországban az amphicty-i liga esküszavai ezek voltak: ha az istentelenek eltulajdonítanak Apolló adományait, mi esküszünk, hogy lábunk, karunk, szavunk és minden erőnk támad ellenük és cinkostársaik ellen. Caesar szerint a druidák birtoka ment volt minden tartozástól és adótól. A rómaiaknál a törvény így szólt: „Sacrum, sacroque commendatum, qui direpserit, rapueritque parricida esto.” A szent berkek – luci – áthághatlanok voltak a világi jogarra és a hatalmas római állam a szent helyek küszöbén megállapodott, tisztelte a papok tulajdonait, mert az istenek dicsőítésére volt szánva. A zsidóknál a papok és leviták még tizedet is szedtek, mi oknál fogva – Filo szerint – leggazdagabbak voltak. Ázsiában és Afrikában a fejedelmek korlátlan hatalommal uralkodtak, de sohasem bántják a *moseák* tulajdonát.²

Tehát mindenütt szent és sérthetetlennek tartották a vallás birtokát, már pedig „Omni in re consensus, omnium gentium lex naturae putanda est.” Ezen elv érvényesült is hosszú századokon át, mikor a fejedelmek és kormányok korlátlan hatalommal uralkodtak és kormányoztak. S most az alkotmányos, múlt században? Most, mikor mindenütt tulajdonjogról, függetlenségről, egyéni és polgári jogokról beszélnek, mikor az autonómia, önkormányzás a közönséges jelszó, most bizonyítani szükséges azt, hogy *az államnak semmiféle jogcíme sincs a szekularizációra, az egyháztulajdon elvételére.*

Az általános jogi elvek szerint valamely vagyont eredeti céljától csak az téríthet el és fordíthat más célra, ki magát a vagyon teljhatalmú birtokosának nevezheti. De az állam nemcsak nem teljhatalmú birtokos, hanem arra nézve még csak birtokcímet sem bír. Mert az egyház vagyonát nem az államtól kapta, hanem hazánk alkotmányában biztosított legtörvényesebb úton jutott hozzá.

A magyar egyháztulajdon jogi természete semmiféle vonatkozásban össze sem hasonlítható a más nyugat-európai egyháztulajdonok jogi természetével.

A magyar vagyonjogi rendszer ugyanis a szállásbirtokokban veszi eredetét. Ez pedig nem egyéb, mint az őstörvény biztosított tulajdonjog azon birtokokra, melyeket a honfoglaló

² Zádori. „A társadalom alapelvei”

vezérek az elfoglalt területekből szereztek. A vérszerződés második pontja azt mondja: „*Amit közös erővel szereznek, abban mindnyájan igazságosan részesülnek.*” Honfoglaló őseink a közösen szerzett vagyont maguk, a törzsek és nemzetiségek között szétosztották. Így Magyarország nagyobb része – Katona történetíró szerint – az Árpád háznak, mint uralkodó családnak jutott. Az így szerzett tulajdonjog ereje oly nagy volt, hogy a már elfoglalt birtokrész, még hűtlenség vagy kiköltözés esetén sem szállt az államra vagy ennek képviselőjében az uralkodóra, hanem a törzs kötelékében maradt szabad rendelkezési joggal. *Ezen ősi vagyonjogunk az államot, mint vagyoni alanyt nem ismerte.* Anonymus és Kézai Simon legrégebbi történetíróink államvagyonról soha említést sem tesznek.

A szállásbirtokok tulajdonjogának erejét még növelte Szent István király, mikor a törzs és nemzeti tulajdonnal családi és egyéni tulajdonná változtatta át és második törvénykönyvének ötödik fejezetében kijelentette, hogy „Királyi hatalmunknál fogva elhatároztuk, hogy mindenkinek szabad legyen a maga javát szétosztani, átadni feleségének, fiainak, leányainak és rokonainak vagy az egyháznak.

És az ő rendelkezését halála után senki se merészelje megsemmisíteni.”

Már pedig közjogi és történeti íróink, valamint Günther Antal volt igazságügyminister „A Katholikus Vallás Tanulmányi és Egyetemi alapok” című igen alapos munkájában nyilvánított véleménye szerint: Szent István király nem a nemzet közös vagyonából, hanem a honfoglaláskor Árpádnak és utódainak osztályrészül jutott javakból dotálta az általa alapított püspökségeket, apátságokat stb.

Alaptalan, minden törvényes és történelmi igazságot nélkülöző tehát az a nézet, hogy Szent István idejében a katolikus egyház az állam birtokából nyerte dotációját, mert akkor az államnak, mint olyannak, eladományozható közös birtoka nem volt.

Amit pedig koronás királyaink az egyháznak a nemzeti élet megerősítése terén már szerzett érdemekért adományoztak, kétségbevonhatatlan tény, hogy azt, mint örök és visszavonhatatlan tulajdonnal biztosították az egyház részére. Erről tanúskodnak Fejér György „Codex diplomaticus”-ában, Venczel Gusztáv „Árpád-kori okmánytára”-ban, Bartal György „Commentarium”-ban.³

Ezt igazolják a királyi adománylevelek, így azon oklevélben, mellyel Szent István 1008-ban a veszprémi püspökséget alapítja, e záradék fordul elő: *concedimus, donamus atque largiamur e regali nutu atque donatione – - ut habeant firmitatem perpetuam, sicut est donatum irrevocabiliter.*

Átengedjük, adjuk, adományozzuk királyi tulajdonunkból és javainkból – hogy bírják örökre, mint visszavonhatlan adományt.

Ugyancsak ezen püspökség alapító levelében 8000 finom arany bírsággal sújtja azokat, akik Szent Mihály jámbor püspököt és utódait az adományozott javakban háborgatni merészkednek. Épp így szigorú bírság van szabva a pannonhalmi bencéseknek adományozott javak háborgatóira. Erre vonatkozólag Róbert Károly 1335-ben kelt diplomájában a következők foglaltatnak:

„Királyi oltalomban kell részesíteni mindazt, ami igaz úton az egyház jogaiba esett; tehát azt, amiről tudvalevő, hogy az egyházé, nem hogy megkisebbiteni, sőt mindörökre oltalmazni kell, mert a királyi bőkezűség úgy akarta, hogy azok a sérthetlenség biztosítékaival láttassanak el.”

Nagy Lajos király pedig az elődei által az esztergomi érsekségnek adományozott birtokokat 1368-ban e szavakkal erősíti meg: *Possessiones Ecclesiae Strigoniensis a prioribus regibus vei aliis donatas. Episcopo et ejus successoribus sine omni mutabilitate in perpetuum titulo et jure proprietatis possidendas confirmamus.*”

³ Dr. Ziskay Antal: A szekularizációról

Az esztergomi egyház birtokait, miket elődeink, vagy mások a püspöknek és az ő utódaiknak minden változtathatás nélkül, örökre, tulajdonjog és címmel ajándékoztak, megerősítjük.

Az egyházvagyon örök és visszavonhatatlan bírását, törvényes tulajdonjogát és a birtoklás sérthetlenségét biztosítják: Kálmán király I. Decretuma: „Még a király se vehesse el az egyház vagyonát, vagy helyezhesse zár alá.”

Ulászló III. Decr., mely szerint: „Ismételt decretumok tilalmazzák, hogy világiak az egyház javait maguknak bitorolják.”

A török pusztítások idején igen sok prépostság és apátság elpusztult, így a legjobb alkalom kínálkozott, hogy a birtokokat az állam tulajdonába vegye, mégis az 1548. évi VII. és VIII. t.-cikk egyenesen elrendeli, hogy „ezen elpusztultnak vett javadalmak katolikus egyházi célokra fordíttassanak. És ahol egyes javak foglalás vagy zálogjog alapján magánosok kezére jutottak, eredeti céljaikhoz utasíttatnak vissza.”

I. Ferdinánd decr. 1560-ból „Magyarország királyai kiválóan gondoskodnak arról, hogy az egyszer már isteni tiszteletre szánt javak világi használatra ne fordíttathassanak. Hogy ezek annál szentebbül megőrizve fentartassanak, minél szigorúbban kötelezi magát Ő királyi felsége azok megtartására, határozott szavakkal ünnepélyes formában megesküszik, hogy az Isten anyaszentegyházát, annak előljáróit jogaik, kiváltságaik, ősi javaik és megerősített szokásaikban fentartandja.”

Az 1792. évi 23. t.-cz. szerint: „Őfelsége a király rendeli, mint a katolikus egyház legfőbb patronusa, hogy javai az alapítók szándékai szerint kezeltesse, bármi címen tétettek azok.”

Ugyanazon törvény híres 12-ik pontja egyenesen kimondja, hogy: „a katolikus javak katolikus célokra, az evangélikusoké evangélikus célokra fordíttassanak.”

Az egyházvagyon törvényes tulajdonjogát és visszavonhatatlan birtoklását biztosítják még Zsigmond király VI. Decretumának 21. cikke. Mátyás király szintén VI. Decretumának 11. cikke, továbbá az 1852. évi ősiségi pátenst és hitellekkönyv.

A magyarországi egyházi vagyonnak csak egy része királyi adomány. A másik még pedig nagyobb része magán adományok, alapítványok, végrendeletek, bírói ítéletek, peregyességek, jószágcsere, vétel és elbirtoklás útján jutott az egyház birtokába.

Így Semnyei István veszprémi püspök 1630-ban Zichy Páltól készpénzen váltotta vissza, úgyszólván megvette a káptalan birtokait. Ezt tette Széchényi György esztergomi érsek javainak nagy részével. Boleszláv, váci püspök örökség útján reászállt ingó és ingatlan birtokait II. Endre király jóváhagyása mellett végrendeletileg 1214-ben a leleszi prépostságnak hagyta. A pannonhalmi apátság 1196-ban Fhát nevű pusztát kapla Fulkó gróftól. Fulkó gróf alapítja 1208-ban a bencések lébenyi apátságát is. A pannonhalmi rend úgy egyháziilag, mint polgárilag; érdemes apátja Uros, családi birtokait a majorokkal és telkekkel együtt a rendnek hagyományozta. 1135-ben Lambert gróf saját vagyonából alapítja a bozoki premontreiek prépostságát; Walferns gróf pedig 1157-ben a némétujvári bencés apátságot; Domokos bán 1194-ben a cisztercitáknak épített templomot és monostort. Bálint, váradi püspök 1495-ben végrendeletileg a váradi káptalannak hagyta Lőrinci, Veresegyház, Zada Pest megyei javait. Muthmer szepesi prépost a palotáját, vagyona nagy részét és pataki szőlőjét hagyta a szepesi káptalannak. Ugyanezen káptalannak Bertalan prépost és királyi kancellár 1384-ben zeéki birtokrészét adá; Pál prépost pedig jövedelmét a magánvagyonával javította. 1442-ben Hunyadi János a törökökön Szentimrénél nyert győzelem emlékére, az elvesztett zsákmányból a remete Pál szerzetesei számára Tövisvölgyön pompás kolostort emel. *Bakács Tamás* esztergomi érsek végrendeletében 1517-ben ezt mondja: „Javait nem az egyház tulajdonából, hanem saját takarékoságából gyarapította”. *Ugrin*, kalocsai érsek II. Endrétől készpénzen megvette Pozsega várát és felállította a szerémi püspökséget. A veszprémi káptalan 1521-ben megvette Péczöl nevű Zala megyei községet Ochus bántól. A székesfehérvári káptalan hiteles hely tanulságlevele e vételről ezt jegyezte fel: „A

székesfehérvári káptalan minden katolikusnak tudtára adja, hogy a veszprémi káptalan Gyurkó nevű nemes embertől, Ochus bán fiától megvette Zalamegyében a Balaton mellett fekvő Péczöl nevű birtokot, minden tartozékaival, ugyanazon teljes joggal, amint az atyja és ő is birtokolták, rokonaiknak beleegyezésével egészen, maguknak semmi részt és jogot fenn nem tartva, ötvenöt ezüst márkáért, örökjogon és visszavonhatlanul”. (Cod. Dipl. T. IV. vol II.)

1338-ban bírói ítélet alapján Kene János Egyházas-Tárkány birtokrésze az egri káptalané lett. Vasváry István Szőke helységben levő birtoka Mátyás király ítéleténél fogva zálogcímen szintén az egri káptalannak adatott át.

1738-ban az egri káptalan egyezsége lépett Póta Istvánnal azon bátori birtokra nézve, melyet Póta István elzálogosított s az egri káptalan megváltott.

1483-ban Rangoni Gábor egri bíboros-püspök alatt IV. Sixtus pápa engedélyével csere történt úgy, hogy az egri káptalan Klad nevű pusztája, mely Kápolna és Kiskompolt püspöki birtokok közt feküdt, legyen az egri püspöké, a bogácsi tized pedig az egri káptalané. 1288-ban András egri püspök Szurdokpüspököt elcserélte a borsodmegyei Mohe vagy Nohe faluval, mely Michedey gróf Miklós nevű fiáé volt. Hasonló száz meg száz példát találhatni a régi oklevelekben.

Nem kevésbé érdekes sorozata olvasható Majláth, Wallaszki történészek feljegyzései nyomán azon ájtatos alapítványoknak melyeket világiak és egyháziak páratlan bőkezűséggel tettek templomok, iskolák, kórházak, menedékhelyek, egyetemek, nevelőintézetek, árvaházak, elhagyottak részére. Az ily alapítványok is törvényes tulajdonai lettek az egyháznak, mert már I. Ferdinánd 1560-ban kiadott decretuma szerint „nemcsak a királyok, hanem más jámbor emberek is odaadták birtokaikat az egyháznak, örökjogon”.

Így az okmánytárak tanúsága szerint is, a katolikus egyház minden vagyonát az ország szentesített törvényei alapján szerezte. Az állam tulajdonát képező javak – *minők* Erdélyben a *Approbatae Constituciones* II. R. 5. c. I. szakasza szerint a fiskális jószágok, vagyis az erdélyi püspökség, káptalan és szerzetesrendektől *elkobzott javak voltak* – a katolikus egyháznak birtokában soha sem voltak és nincsenek is. Ezt igazolja II. Ulászló VII. decretumának 3. cikkelye, hol taxative felsorolja az államhoz tartozó javakat, de ezek között az egyházi javakat nem említi. Hogy az egyházi javak nem államtulajdon, kitetszik Verbőczy Tripartitumának I. R. 78. c. I. és II. szakaszából is, melyek szerint „az elévülés, – melyet a törvény a fekvőjószágok jogszerű megtartására és visszaszerzésére nézve megállapított – *királyi jószágokra és birtokjogokra nézve száz, az egyháziakra nézve negyven év lefolyásával telik le*”. Bizonyára, ha az egyházi javak királyi (állami) javak volnának, ez a megkülönböztetés nem tételik, illetőleg az egyházi javakra nézve is száz évi elévülési idő volna az irányadó. A magánjogi elévülés, illetőleg a birtoklással való jogszerzés így negyven évre állapítván meg, már pusztán az elbirtoklás alapján is megtámadhatatlan tulajdonát képezik az egyházi javak alapszabályszerű céljaiknak, amint másfelől a folytonosan érvényben állott királyi főpatronatusi és állami felügyeleti jog is a közjog intézményévé vált az idők folyamán olyannyira, hogy noha a Kánonjog nem ismeri el a gyakorlással való jogszerzést, úgy a királyi patronatus, mint az állami felügyeleti jog az egyház részéről is mindenkor tiszteletben tartott.

És mert intézmények jogi természetének elbírálásánál a történeti fejlődést szem elől téveszteni nem lehetett, a konfiskációs politika magával a nemzeti jogfejlődéssel ütközik össze, így maga a magyar közjog tiltja a katolikus javak szekularizációját.

A canonok és a római jog törvénykönyvei szintén az egyházat nevezik a törvényes és valódi tulajdonosnak, midőn az egyházi javakat: *proprietates, res propriae, res ad jus et proprietatem alicuius Ecclesiae spectantes; Ecclesiae omnis possessio et proprietates* stb. hasonló kifejezések alatt említik. Így minden törvény és jogszokás az egyházi vagyon tulajdonjogának törvényessége és sérthetlensége mellett bizonyít.

Még az oly egyházellenes író is, aminő Montesquieu volt „Esprit des Loix” c. XXV. könyv 5. fejezetében a papi vagyonról így ír: „*Eszközljétek, hogy a clerus ősi és tulajdon birtoka maradjon szent és sérthetetlen, hogy legyen oly állandó és örökké tartó, mint maga a papirend*”. Szent István király pedig azokra, kik az általa adományozott egyházi birtokot bármi okból elvenni, vagy eredeti céljától elfordítani, azok tulajdonosait háborgatni merészelnék, a következő átkot mondja: „ut 318 Patrum (Nicaenorum) Anathemate feriatur, perpetuali supplicio tradatur, jugiterque baratri poena perpetuo concrematur”.

II. Az egyházvagyon elvételét az országgyűlésen de jure indítványozni sem lehet

Midőn II. Szilveszter pápa Szent Istvánnak és törvényes utódainak a koronával és kettős kereszttel az apostoli címet adományozta, ezzel egyszersmind az egyház némely ügyeibe rendelkezési jogot is adott. E jog, mely királyaink személyes joga, amit immár ezer év gyakorlata erősít meg, a *jus reservatum* név alatt ismeretes. Ezen jog körébe tartozó minden egyházi vonatkozású dolog, függetlenül, úgy az egyes, mint az összes törvényhozó testületektől, a kormánytól, – akinek 1867-ik évi kiegyezés óta az ellenőrzési jog megadatott – egyedül az apostoli király személyes intézkedéseivel tartozik. Ő a *jus reservatum* alapján az egyház főpatronusa s gyakorolja napjainkban is azon jogokat, melyek mint patronust megilletik.

Ámde mint minden jog, úgy a *jus reservatum* is kötelességgel van egybekapcsolva. E kötelesség abban nyilvánul, hogy a *jus patronatus* alá tartozó tárgyakat, minők az egyházi javak is, a maguk épségében megtartsa.

Az egyházi vagyon támadói, éppen ezen főkegyúri jog félremagyarázásával keresnek argumentumot a tulajdonjog problematikussá tételéhez, és ezzel az országgyűlésen az indítványozhatás jogához. Felállítják e „király főtulajdonosi elmélet”-et, ami nem egyéb, mint a német feudális jogrendszer egyik alapelve. Ez alapon vitatják a háramlási jogot. Azt a jogot ugyanis, hogy az egyházi állások megüresedése esetében, újra adományozás történjék vagy az illető állás beszüntetésével az uralkodó közalapokká változtathassa át a vagyont.

De midőn a XVIII. században Kollár nevű író, a magyar királyi adományok jogi természetére nézve a feudális jogelméletet alkalmazni megkísérelte, az 1764. évi országgyűlés bizottsága ezen kísérletet a magyar nemzeti alkotmány, a köztörvények, a király, az ország rendjei és birtokosai ellen intézett merényletnek minősítette.

Alkotmányjogunk a háramlás ellen is biztosította az egyházvagyon tulajdonjogának sérthetlenségét. A Verböczy Hármaskönyve I. r. 10. címének 3. §-a így szól: Fejedelmünk valamennyi főpap úrnak és egyházi férfiúnak is hasonlóképpen igazi törvényes utóda: nem abban az értelemben, mintha a fekvő jószágokat és birtokjogokat elvehetné vagy elszakíthatná, hanem abban, hogy ezeket (megürülvén a főpapi és egyházfői székek) az egyházzal együtt kormányzás céljából eladományozhassa.” Ezen „törvényes utódja” successor jogcím jelenti a köteles gondoskodást a javadalom érdekeire a vakancia alatt, azzal a kötelességgel, hogy a király a javadalmat betölteni tartozik. Tehát átháramlásról szó sem lehet, csupán a hű örököséről e javadalom épsége felett.

Dacára törvényeinek világos rendelkezéseinek a feudális jogelmélet állandóan kísért, Hajdú megye ismeretes átiratának is ez képezi alapját és kiindulási pontját. Hogy a magyar alkotmánnyal és közjoggal mennyire összeütközésbe jönnek ezzel, azt Günther Antal volt igazságügyminiszter már említett munkája igazolja, midőn a feudális jogelméletre vonatkozólag ezeket írja: „...valóban röstelleni való dolog, hogy ezt a tiszta magyar jogrendszert, nem átalják meghamisítani csak azért, hogy a katolikus egyházvagyon erőssége ellen érvelhessenek” továbbá: „valóban egyike a legelszomorítóbb jelenségeknek az, hogy ennek az idegen, nálunk recepcióra nem talált, sőt egész történelmi fejlődésükkel ellentétes jogrendszernek elveit viszik a harcba hazánkban évtizedek óta abból a célból, hogy meggyengítsék, esetleg megdöntsék a katolikus egyházi vagyonban székelő tulajdoni jogosítványokat, – amely érvelési rendszer, mondhatom a magyar alkotmánynak sarkelveibe ütközik.”

Hogy a magyar jogrendszerbe, mely teljesen más alapokon fejlődött, mint más nyugat-európai jogrendszer, idegen nemzetek jogi elméleteit belemagyarázni mily káros

következményekkel jár, erről meggyőző Szigethy Mihály tanár is, mikor kritikai jegyzeteiben ezeket írja: „a már egyszer fenállott és megerősített országban nem lehet disputálni arról, hogy ez vagy amaz jus mikor kezdődött, lehetne-e elvenni, másnak adni vagy megszorítani, mert ezek magukkal vonnák az ország felfordítását.”

Ily elméletek felvetése csak akkor bírna jogalapot, ha hazánk ily irányú jogi kérdéseit kezdettől fogva törvény szabályozná. Mint például Amerika egyes államaiban, hol minden időre elrendeltetett, hogy a különféle felekezetek papjai vagy az államtól kapnak fizetést, vagy maguk a hívek tartják fenn őket és minden polgári jogokból ki vannak zárva. Ha itt mégis vagyont szereznének, ezt el lehetne venni.

De hazánkban, hol az alkotmány a királyi jogokat biztosítja és a legszigorúbb törvényeket alkalmazza azok megsértői ellen, az egyházvagyron elvételét az országgyűlésen indítványozni nemcsak azért nem lehet, mert ez által a katolikus egyház ellen a legnagyobb fokú jogtalanság követtetnék el, amennyiben tulajdonjoga sértetnék meg, hanem azért sem, mert ezzel a király egyik legősibb és legszebb felségjoga, a jus reservatum és ennek körébe tartozó jus patronatus is megsértetnék. Az egyházi vagyron elvételét a királyi jogkör és tekintély megsértése nélkül indítványozni nem lehet.

Az egyház jogai és a királyi tekintély mint ikertestvérek vonulnak végig hazánk történetében. Ott látjuk az egyházat a királyi hatalom létezésének első pillanatában, ott látjuk a keresztény Magyarország megalapozásánál, fejlődésének nélkülözhetetlen segítő munkása, európai művelt állammá való kialakulásának irányítója és zászlóvivője, ott van a nemzeti küzdelmekben, a pártviszályok közt, mindenütt, mint a királyi hatalom és tekintély első támogatója.

És ha nemzeti életünk folyamán az egyház jogai csorbát szenvedtek, tekintélye süllyedt, állapota nyomasztóvá lett, azt rendszeren a királyi hatalom és tekintély hanyatlása nyomon követte. S ennek mindig kísérője volt a belviszály, romlás, a nemzeti erők szétforgácsolódása, dicsőségének elhalványulása, népjólétének pusztulása. Példa erre II. Endre és Ulászló uralkodása, mikor nem volt tekintélye a trónnak, mert el volt nyomva az egyház és állandó lett a pártviszály. És még ezen időben sem, mikor pedig az elhatalmaskodó főuraknál, az ország javait és jogait bitorló idegeneknél, a jogtiprás, igazságtalanság és az egyház jogainak csonkítása napirenden volt, nem volt senki, aki az egyházvagyron elvételét indítványozta volna, mert ebben a király legszentebb constitutionális jogának megsértését látta. És mintegy természetzerűleg érezte mindenki, hogy ezzel a nemzeti lét sírját ásná meg.

Ellenkezőleg, ha az egyház erős volt, intézkedései és jogai tiszteletben tartottak, nagy és dicső volt a királyi tekintély, hatalmas az ország, boldog a nemzet. Ott vannak szent és nagy királyaink, uralkodásuk ezt igazolja. Mert hazánkban oly szorosán össze van nőve az egyház a királyi hatalommal és az ország organizációjával, hogyha az egyház jogai bolygattatnak, a zabolatlanság szele fúj a királyi hatalom és tekintély felé is.

De a királyi hatalom hanyatlása minden európai államban az egyház jogainak csonkításával kezdődött. Franciaországban is az egyház üldözésével hanyatlott a királyi tekintély, s az egyház elnyomatásával megszűnt a királyság. Ez nem is lehet másképp. Hisz az egyház nevelte a királyságot, tette naggyá, hatalmassá, dicsővé. Az oltár után dőlnek a trónok. Ott van jelenleg Spanyolország, és ide segíti az anarchizmus Olaszországot. És ezek közül melyik ország boldog? Hol megelégedett a nép?

És hazánkban még, mint tilalomfa, ott áll a királynak a koronázáskor tett esküje. Egy hatalmas tiltakozó jele ez annak, hogy az egyházvagyron elvételének még indítványát sem lehet megtenni a nélkül, hogy a királyi tekintélyen csorbát ne üssenek. Az eskü szavai által; „Majestas sacratissima, ut suprema Ecclesiarum patronus, Ecclesias Dei in suis juribus et antiquis bonis conservabit et fundationes cujuscunque nominis ad mentem fundatorum administrari faciat” a király kötelezi magát az egyház jogainak megvédésére és alapítványainak az alapítók szándéka szerint való épségben tartására.

A magyarországi papság is számottevő része a társadalomnak s mint ilyen számot tarthat mindama jogokra, melyekben a haza többi polgárai részesülnek. Ha most az egyház megfosztatik birtokától, a papság elveszti azon jogait, melyek eddig az alkotmány értelmében megillették, ezt az apostoli király meg nem erősítheti, csak esküjének megszegése árán. Az esküszegés pedig azon szomorú következményt vonhatja maga után, hogy az alattvalók bizalma megrendül királyában, látva megerősítését azon igaztalan eljárásnak, hogy két egyenlő joggal bíró rend egyikének javai elkoboztatnak, a másiké nem.

Nincs példa hazánk történetében, hogy valaha a törvényhozó testület a király beleegyezésével az egyházvagyont megtámadta volna. Ha mégis az egyház vagyonát megcsönkítették, ez vagy belviszalyok idején vagy koronázatlan uralkodók alatt történt. Hogy megtörtént és a sérelmeket orvosolni kellett, ezt igazolják: Zsigmond király VI. decretumának 21., I. Mátyás hatodik decretumának 37., úgyszintén 1548: VIII. és az 1550: XVII. törvénycikkek, melyek szerint az egyházi javak elfoglalása és azok visszaadása céljából sűrűn kellett a törvényhozásnak gondoskodnia. Vagy II. József császár uralkodása, ki megelőzve népe gondolkodását, az ideálisan elképzelt államalakulásért a legrosszabb eszközökkel küzdött, mikor az egyház jogaihoz nyúlt, amit 1790. január 18-án aláírt mindent visszavonó nyilatkozatában el is ismert.

A múlt történelme példa. Ha tehát a nemzet vezérférfiai, ismerve történelmi jogrendszerünket, tiszteletben tartják a trón tekintélyét, úgy amint törvényeink megkívánják, hogy azt a haza minden polgára tartsa, és nem akarják a királyt esküszegésre bírni oly törvény megszegésével, melynek megtartására megesküdt, akkor nem fogják az egyházvagyon elvételét az országgyűlésen indítványozhatni.

III. Az egyházvagyonnal kapcsolatos polgári kiváltságok, vagy az egyes javadalmak vétsége nem ok az egyházvagyon elkobzására

A kereszténység hazánkba való átültetését, nemzeti művelődésünket, ennek segédeszközül szolgáló tudományok gyarapítását, valamint nemzeti nyelvünk fentartását egyedül a katolikus egyháznak köszönhetjük. Az egyház volt a nemzet nevelője, erkölcsének megnemesítője s a műveltség terjesztője úgy a köznép, mint a polgári és nemesi rendeknél. Az idők viharai, a századokon át tartó véres háborúk és belviszályok közt mindig az egyház volt védelmezője a trónnak és alkotmánynak a külhatalmak elnyomásai ellen. Az egyház volt a védő pajzs, mely nem engedte, hogy zűrzavaros közállapotaink közt hazánk idegen uralom alá jusson. Akkor, mikor II. Endre idejében két ízben is be kellett avatkozni hazánk ügyeibe a béke helyreállítása végett és megalkották alkotmányunk sarkalatos törvénykönyvét, az Aranybullát 1222-ben; mikor a tatárjárás idején IV. Béla alatt a nemzet függetlenségét az osztrák Frigyes ellenében védelmezte; mikor IV. László alatt közbenjárására a kun törvényt alkották, vagy mikor III. Endre királlyal szemben Martell Károly késznek nyilatkozott Miklós pápa Magyarország felett való fenhatóságát elismerni, ha király lesz akkor. Róbert, Lodomeri esztergomi érsekeknek s a katolikus magyar papság lelkes ellentállásának köszönhető, hogy Magyarország sohasem lett hűbérország, hogy megmaradt önmagának a haza, s a hazának a törvényes király. Aki hazánk történelmét csak némileg ismeri, az e tényeket nem tagadhatja.

A nemzeti érdekek megvédése körül kifejtett kiváló szolgálatokat jutalmazták királyaink és főrendjeink, mikor az egyházat oly kiváltságokkal ruházták fel, minők csak az ország első rendjeit illették meg. Már Szent István az egyház befolyását nemzeti létünk megalapozásának nagy munkájában oly nagy értékűnek tartá, a papi méltóságról oly magas fogalmi voltak, hogy a papságot éppen a birtok adományozása által – mert törvényeink szerint birtokos csak nemes ember lehetett – nemességre emelé s rangra nézve az ország zászlós urainál előbbre helyezé. Oly meghittjei közé számítá őket, kik minden országos tanácskozásban részt vettek, s a legfontosabb ügyekben tanácsaikat kérték ki. Ez irányú gondolkozását gyönyörűen örökítette meg fiához, Imre herceghez írt örökszép intelmeiben, mint az végrendeletében olvasható.

Ez nagyon is érhető volt, mert Verbőczy „Hármaskönyve” szerint; „gens nostra, a prima imperii nascentis origine rebus dumtaxat bellicis intenta, ceteris disciplinis minus videtur incubuisse” „nemzetünk, az ország szervezésének első éveiben az örökös háborúskodással lekötve, a tudományokkal alig foglalkozott.”

A világi méltóságokat, kiváltságokat, melyekkel a fejedelmek bizalma az idők folyamán az egyházi rendet: érdem, tudomány, közállapotaink helyes mérlegelése, a polgári ügyekben való jártasságuknál fogva felruházta, az egyház főméltóságai mindig viselték, és ebből származó befolyásukat mindig a haza és nemzet javára használták. Mikor pedig a nemzeti élet fejlődése változást kívánt, az ország törvényei által alkotott korlátozások, melyek az ország rendjeit illették, reájuk is kiterjedtek. És amint a kiváltságok nagy része az államviszonyok szerint módosult vagy megszűnt, úgy szűntek meg az egyház kiváltságai is. Ma már kiváltságos jogokról beszélni sem lehet, a törvény egyaránt kötelez világiakat és egyháziakat. És ha bárki jogait az egységes állameszmével ellenkező irányban iparkodnék érvényesíteni vagy azt a többi társadalmi osztályok jogainak megrövidítésére használná fel, az államhatalomnak elég alkalmá és eszköze van a törvény keretein belül megakadályozni.

A kiváltságos jogok az egyházi hierarchiának alkotó részei soha sem voltak, a papság azt nem is követelte, de a vagyon biztosította jogairól le nem mondott soha. Már pedig a vagyon elkobzásával, megszűnnének évezredes jogai is. S amint az egész test megérzi, ha egy tagját levágják, épp úgy a nemzettest egy nagy része jogainak elvesztése a többi tagokat is fenyegeti. A félelem jogos s egyházunk javait fenyegető kérdéseknél nem első. Ezt bizonyítja az 1790. évi országgyűlés, mely néhány eltörölt szerzetes rendnek és javainak visszaállítását sürgette: „Ami, ha nem történik – így nyilatkoznak akkor az ország rendei veszedelmes példája fog jövőre fenmaradni a magános, tetszés szerint elkobzott és meg nem orvosolt nemesi szabadságnak, alkotmánynak.” Tehát már őseink is féltek, hogy az egyház javainak csonkítása s jogainak megsértése mintegy távoli előjele az ország többi rendjei vagyona és jogai, ezzel az alkotmány megsértésének. A kiváltságos jogok – mivel ilyenek ma már nincsenek is – nem képeznek okot az egyházbizonylat elvételére.

Egyes javadalmasok esetleges vétsége sem ok az egyházbizonylat elvételére, mert Verbóczy „Hármaskönyve” II. R. 51. c. 1. szakasza szerint „az egyházak fekvő jószágait és birtokjogait a főpapok vagy apátok, prépostok vagy más egyházi személyek közül senki a maga kihágása miatt el nem veheti és az egyháztól el nem idegenítheti.”

Ha pedig a vétség oly természetű, hogy veszélyezteti az egyházi javak épségben maradását, ez esetben az állam felügyeleti jogánál fogva a vétkes javadalmas figyelmeztetését, esetleg felsőbb egyházi hatósága által való megbüntetését kérheti. És ha a szükség úgy kívánja, az egyházi hatóság a szentszékek és zsinati határozatok alapján hozott ítélete folytán a vétkes javadalmas személyére nézve elvesztheti javadalmát és azt más, arra érdemes nyeri el.

* * *

Egyik gyakran elhangzó vád az egyházbizonylat tulajdonjogának megingatására, hogy jövedelme nem megfelelő célra fordítatik és hogy az egyházi javakkal járó terheket, aminő: bandériumok tartása nem teljesíti.

Senki sem vonhatja kétségbe, hogy az egyház jövedelmének jórészét az isteni tisztelet költségeinek fedezésére, a nevelés minden irányban való fejlesztésére, a szegények, betegek segélyezésére, a közjó előmozdítására, szóval hivatásának minél szélesebb körben való betöltésére fordítja. Másik részével a tudomány, művészet fejlődését segíti elő, s így a magyar nemzet európai művelődését szolgálja. Hazánk művelődésének kérdésénél sokan nagy előszeretettel emlegetik a reformációt. Semmit sem vonok le érdeméből. De a reformáció újabb keletű. Nagy és hatalmas volt Magyarország már a reformáció előtt, nemcsak politikai tekintetben, hanem a tudomány, művészet, tan- és nevelő intézetek, kórházak, menedék- és szegény házak tekintetében is. Az egyház századok tanulsága szerint megfelelt alapítója rendeltetésének, hivatásával járó kötelességeinek. Ezt hirdeti ezeréves hazánk minden jelentősebb eseménye, ezt igazolja tetteinek örök időnkig fennálló emlékei, ezt megszámlálhatatlan jótéteményei.

Templomaink, azoknak műkincsei, nagy értékű készletei, a művészet, festészet és építészet remekei, megfizethetetlen könyvtárai, régiség gyűjteményei mind az egyház bőkezűségét megörökítő emlékek.

E tekintetben az egyház, az országos zavarok és válságok közepett is buzgón igyekezett nemes feladatának megfelelni. Szolgáljon bizonyosságul ennek igazolására a Szilágyi Sándor által szerkesztett: „Magyar Nemzet története” c. munkából „A főpapok műalkotásai” c. rész, melyben Szécsi Dénes és Vitéz János építkezései, Bakócz Tamás kápolnája, pécsi építkezések, a bácsi vártorony renaissance stílusú maradványai, főpapi székhelyek műemlékei, a kassai dóm belső berendezése és bútorzata, a Szepesség építészeti emlékei, a A kassai dóm könyvtára, szobrászati műemlékek, a templomok falfestményei és más bőséges adatok

vannak felsorolva. Nemzeti művelődésünknek nincs egyetlen mozzanata sem, ahol az egyház akár mint műpártoló, akár mint alkotó részt ne vett volna.

A népnevelés, a műveltség, civilizáció legolcsóbb és lankadhatatlan buzgalmú terjesztője az egyház. Minden templom mellett iskolát állít, melyben szerzetesek tanítanak és az oktatás ingyenes volt. Ma pedig az aránylag csekély számú állami iskolák mellett 5300 katolikus elemi, 70 középiskolát és számos tanítóképzőt és papnevelő intézetet tart fenn; maga a budapesti egyetem is katolikus alapítású, s részben ma is ezen alapokból él. Ennek köszönheti nemzetünk, hogy mikor a sors mostohasága és a századokig tartó véres küzdelmek közt, mialatt a békét élvező Nyugat védőbástyái voltunk, és éppen ezért velük a civilizáció terén lépést nem tarthattunk, végképp el nem maradtunk és ma a műveltség és haladás egyenlő színvonalán állunk. Azon korban, melyet a rossz akaratú elfogultság oly nagyon szeret a sötétség korának nevezni, mikor a „világosság fiai” saját érdeküket keresték és munkálták, egyedül az egyház vette védőszárnyai alá a tudomány, művészet, népnevelés ügyét. Páratlan bőkezűséggel iskolákat emel, s vele kapcsolatban gazdag alapítványokat tesz, ezzel megveti alapját az internátusok, konviktusok és más nevelő intézeteknek, hogy a nemzet szegény, de tehetséges fiai előtt is megnyissa a haladás, az önképzés útját. Hogy az arra érdemeseknek alkalmat nyújtson a magasabb kiképzésre, középiskolákat, jogakadémiákat, egyetemet létesített és tartott fenn a legrégebb időktől kezdve.

Közművelődési és emberbaráti célokra tett alapítványai és adományai rengeteg összegekre rúgnak. Közérdekű alapítványait törvénytárunk örökíti meg. Az ország védelmére főpapjaink közül többen védvárakat is építettek. A katolikus egyház jótéteményeinek igen nagy számát sorolja fel Török Kálmán „A magyarországi katolikus vagyon tulajdonjoga” című munkájában.

Pázmány Péter, Lippai György, Szelepcsényi György, Széchenyi, Simor, Vaszary hercegprímások; Haynald, Samassa, Schlauch érsekek; Lósi, Schuszter, Roskoványi, Hám János, Meszlényi, Majláth püspökök stb. milliói; a kanonoki, káptalani alapítványok megszámlálhatlan sokaságuk miatt még kivonatossan sem sorolhatók fel. És e töméntelen millió mind a magyar közművelődés, népművelés és más kulturális célok szolgálatában áll. Joggal mondja Török Kálmán fent említett munkájában, hogy az egyháziak sok millióra rugó adakozásai és alapítványai, mint:

„Tettek beszélnek. Nem létezik hazánkban intézmény, mely az egyházi javakból hasznot ne látott volna. Hasznot húzott a nép, a társadalom, minden közintézet, az egész nemzet” ... „A vagyon csak az egyházé, de haszna millióké.”

IV. A bandériumok

Az egyházvagyonon osztozkodni kívánó népbárátoknak legnyomatékosabban hangoztatott érvök, hogy *a püspökök bandériumokat nem állítanak*, pedig szerintök a nagyjavadalmasok honvédelmi, banderiális kötelességekért kapták a birtokokat. Ez oly képtelen állítás, amit azok sem hisznek el, akik hangoztatják. Hanem igenis kapták iskolai, kulturális és tisztán egyházi célokra. Hadi célokat csak a nemesség címén szolgáltak. *Ez a hadikötelezettség is megszűnt ugyanazon módon, ahogyan megszűntek a nemesség hadi kötelességei az általános védkötelezettség behozatalával.*

Más volt a *várerődítések*hez való hozzájárulás törvényes kötelezettsége, melyet még a múlt század elején is sokat hangoztattak. Azonban 1857. november 7-én I. Ferencz József király elfogadta a püspököknek és nagyobb javadalmasoknak azt az ajánlatát, hogy a földtehermentesítési kötvényekből 3,007.000 forintot fizessenek a vallásalapba, a véderődítési járulékok megváltására. Ez összeggel a banderiális honvédelmi kötelezettségek végleg megszűntek, s azóta a javadalmak alapításszerű céljaikra szolgálnak csupán. És hogy ezen céljaikkal harmonikus áldozatok elől a nagyobb javadalmasok el nem zárkoznak, világos példa arra, hogy az 1848. XX. t.-c. végrehajtásának tekintendő kongrua-rendezésnél, a nagyobb javadalmasok királyi jóváhagyással 700,000 koronányi évi járulékra kötötték le javadalmaikat, s minthogy az állam a nem katolikusoknál teljesen az állam terhére rendezte a fizetések kiegészítését, világos, hogy e 700,000 korona, mely tőkében *húsz millió koronának felelne meg*, voltaképpen az 1848: XX. t.-c. végrehajtására fordítottatik.

Ha azon az alapon, hogy az egyház bandériumokat nem tart fenn, az egyházi vagyon tulajdonjoga ellen lehetne érvelni, ez esetben az összes főúri és nemesi javak tulajdonjoga kétségessé lesz és egyiknek elkobzása, a másik elkobzását vonja maga után, miután adományozásuk eredete egy és ugyanazon szentesített törvényeken nyugszik. A bandériumok fenntartásának kötelezettsége Nagy Lajos király uralkodása alatt kezdődött, mikor alkotmányunk egyik sarktétele lett, hogy a nemesi javak birtokosai az ország védelmére bandériumokat tartoznak kiállítani. Mivel a katolikus egyház nemesi jogon bírta vagyonát, viselte a birtoklással járó kötelezettségeket is. És ezen kötelezettségnek mindig eleget is tett, míg a nemzeti közszükséglet úgy kívánta. Nemzeti történelmünk minden jelentősebb fegyvertényénél, az ország védelmének véres küzdelmeiben, az Anjouk-Jagellók-Hunyadiak korában a hadi kötelezettségek teljesítésében a királyi zászlók alatt első helyen mindig a főpapság áll. Hosszú volna és e munka keretébe se tartozik, részletes felsorolása a bandériumoknak, amiket a főpapság fentartott és szükség esetén maga vezetett a haza védelmére, de mégis a történelmi valóság igazolására felemlíték egy hangosan beszélő bizonyosságot, a főpapság banderiális kötelezettségeinek hazafias teljesítéséről.

Ez a szerencsétlen mohácsi ütközet 1526-ban, amelyet történetíróink ezredéves múltunk leggyászosabb eseményének hirdetnek. Mikor a haza védelmének kötelessége elől mindenki menekült – amit keserűen jellemez II. Lajos király kifakadása: „Látom, úgymond, mentséget és menekülést mindenki hátam mögött keres. Én az ország javáért bármily veszélynek kiteszem magam ... Elmegyek oda, hová nélkülem menni nem akarnak”. – Akkor a magyar főpapság az első hívó szóra király mellett állt, vagyont, vért és életet áldozott a hazáért. Az érsekek és püspökök mind ott voltak hazánk védelmére, a veszprémi és egri püspökök kivételével, kiket a király küldött el a táborból fontos kötelességek teljesítésére. Érdemes feljegyezni, hogy Várdai Pál egri püspök bizonyítványt állíttatott ki magának arról, hogy „*akarata ellenére*” kellett a tábor elhagynia. Az ütközet csak másfél óráig tartott. Az egyéni és pártérdekek előretolása rémes áldozatot kívánt. A nemzet csatát és királyt veszített. Az

elesett 24 ezer magyar vitéz között, Tomori a kalocsai érsek fővezér, Szálkán esztergomi hercegprímás, Perényi Ferenc nagyváradi püspök és még négy püspök, számos szerzetes és világi pap és papnövendék holtteteme fedte a hős vértől pirosult gyásztért, fényes bizonyságával annak, hogy a magyar katolikus papság sohasem vonta ki magát a kötelesség teljesítése alól, sőt meg is tudott halni a hazáért. Történelmünk lapjai tanúságot tesznek róla. A vérbetűkkel írt lapokon mindenütt találkozunk a papság neveivel, mindenütt a nemzeti eszme, a fajszeretet, a haza érdekeinek szolgálatában. Élt jogaival, melyeket országos törvényeink biztosítottak számára, de teljesítette a kötelességeket is, mindig az elsők között. A nemzeti lét fentartásáért vagyont és becsületes munkát áldozott a béke napjaiban; előljárt a törvények tiszteletében és megtartásában; vérével és életével védelmezte az ország területi épségét és a nemzet szabadságát, függetlenségét a veszély idején. Megszolgált mindenért, amit bírt, becsületes szívvel, önfeláldozó odaadással és szolgál ma is.

A megváltozott körülmények és az általános védkötelezettség szükségtelessé tették a bandériumok kiállítását. De a haza védelmére az anyagi áldozatoktól ezután sem zárkózott el a katolikus főpapság. Erre – a sok közül – példát a szatmári egyházmegye egyik nagynevű püspökének *Klobusiczky Péter*nek életéből említek fel.

Mikor I. Ferenc király a franciákkal viselt háború idején 1809. év dec. 5-én kelt felhívásában országos segílyt kért, Klobusiczky Péter püspök mindazt, amit arany és ezüst értékre válthatott, még asztali készletét sem tartván meg – kivéve egy ezüst kanalat azon esetre, ha előkelő vendége lesz – értékesítette és az egész összeget elküldte a királynak. Három év múlva pedig, mikor újabb segélyadásra volt szükség, a püspök kölcsönpénzzel sietett segílyt nyújtani a haza védelmére.

A katolikus főpapság ma is ugyanaz. Ha a nemzeti érdek és a honvédelem segílyt kívánna, minden áldozatra készen áll. Hisz jövedelmét úgyis a nemzet érdekeinek előmozdítására fordítja.

Éppen azért nevetséges és vagy a történelmi fejlődés teljes tudatlanságára vagy roszakaratú elferdítésére vall már a bandériumok fentartásának említése is. Mióta a közteherviselés általános, az egyházi birtokok épp úgy és ugyanazon terheket viselik, mint más birtokok. Sőt a közterheken kívül, mivel el nem adhatók, minden tíz évben illetékegyenértéki adót is fizetnek, mint bármely más kötött, el nem adható vagy idegeníthető világi javak. Az egyházi vagyon minden terhet visel, amit a jogfejlődés folyamán törvényeink birtokra kiróttak.

Érdemesnek tartom egyébiránt feljegyezni, hogy sem a magyar jogfejlődés történetében, sem törvénykönyveinkben sehol sem találunk oly intézkedést, mely szerint a katolikus egyházvagyonra katonai kötelezettségek hárulnának. Már pedig bizonyos, hogyha adományozó királyaink az egyházvagyont katonai kötelezettségekkel adják, úgy adományleveleikben ezt fel is jegyzik. De erről sehol szó sincs, mert a vagyon csupán ellenszolgáltatás volt a kulturmunkáért, mit az egyház a nemzeti művelődés terén teljesített.

V. Az állam nyomasztó helyzete

Az Olasz- és Franciaországokban történt szekularizáció igazolja, hogy az az állam, mely az egyházvagyont elkobozta, nem tette gazdagabbá a föld népét, és nem törölte el a szegénységet.

1870-től kezdve Olaszországban az államhatalom az elkobzott egyházi javakból óhajtotta az ország kultúráját klasszikus emlékeihez méltó nivóra emelni. Ma a kultur-Olaszország így néz ki: ... 366 községben nincsen temető; 200,000 embernél több lakik földalatti lyukakban; 9000 ember már boldogabb, mert sziklaodúkban lakhatik; 1700 községben csak ünnepnap esznek húst. De már 4965 községében évszámra nem esznek húsételt; 600 község népe nem jut orvosi kezeléshez és 63%-a a lakosságnak nem tud írni és olvasni.” Íme az olasz kultúrkép a szekularizáció után. A népet az éhenhalástól a zárandokok és a műemlékek, – amiket szintén az egyháznak köszönhet – látogatóinak százezrei mentik meg.

Franciaországban az egyháztól elrablott olvasatlan milliók még a rokkantsegélyző állami pénztárt sem teremthették meg. Pedig ez volt a kisebb cél. Hogy pedig a radikális eszközökkel dolgozó és az egyház működését teljesen megbénító ország mily boldogságra és kulturfejlődésre tett szert akkor, mikor a népet kivonta a vallásosság légköréből, annak szomorú képét festi a Goblet-kabinet egykori külügyminiszterének Flourens szenátornak könyve.

A vallás elnyomásával megrendült a hazafiság. Franciaország lejtőre került: így ír róla minden szociológus. Népe fogy, erkölce vész, tekintélye halványodik, s közel az az idő, midőn az emberi szellem egyik zászlóhordozója, a gloire dicső népe másodrendű hatalmak sorába kerül.

Előlről kezdhetik a porosz-francia háború után Gambetta és iskolája által hangoztatott törekvést: „Újjá kell alkotni Franciaországot, vérét az utolsó cseppig, szellemét az utolsó lélekzetvételeg.”

Ahol közel 10,000 iskolát vettek el az egyháztól s legjobb fiait tették földönfutókká, ott már gyakran hangzik fel a francia Petronius kifakadása, hogy: „Franciaországban a szabadság hazájában, valóban már élni sem érdemes.”

A katolikus egyházvagyon elvétele hazánkban sem eredményezhetne mást, mint a többi országokban. Az előjelek már meg vannak. Közállapotaink ziláltsága, a szabadkőműves-páholyok keresztény kultúrán felnőtt nagymestereinek mérhetlen gyűlölete és egyházellenes munkája előkészítette a talajt; az örökös népjólét hangoztatásával, a vallásgyalázással, minden pozitív hit kiölésével és az erkölcs beszennyezésével megteremtette a „gyenge nép” és „romlott intelligenciá”-t. A munka tervszerű, céltudatos volt, amit hatalmas erővel segített elő a katolicizmus tétlensége. Minden támadást, mit a katolicizmus létérdeke ellen intéztek, hímes ruhába öltöztettek, hogy még a jobbak lelkét is megejtsék. Ez részben sikerült. Megnyerték a bizalmat fent és lent, fent a felvilágosodottság hangoztatásával, lent „mindent a szegény népért”. Pedig ha céljokat elérték, épp úgy elfordulnak a magyar szabadkőművesek is a szegény néptől, mint az olaszok vagy franciák; az intelligens elemet pedig vagy táborukba kényszerítik, vagy engedik vergődni a kimúlásig.

A szabadkőművesség minden erejével fogott a munkához. Élet-halál harcra készül. Mióta a párizsi nemzetközi kongresszus kiadta a jelszót: lerombolni mindent, ami a radikális szabadkőművesség útjában áll, azóta minden vonalon megindult a támadás. E jelszót szolgálta nálunk már az általános, titkos egyenlő választójog napirendre tűzése, minek megvalósításáért képesek lettek volna hazánkat az abszolútizmus karjaiba kergetni azok, kik tele szájjal a szabadság eszmékről és népjogokról szavaltak – az önkényuralom zsoldját élvezve. Ez még nem sikerült.

A második kirohanás a Galilei körrel kezdődött, Zsilinszky folytatta és a „Ne temere” ellen való műfelháborodással végződött.

Most a szekularizáció erőszakos előtérbetolása jelzi, hogy a munka folyik. Az eddigi sikertelenség csak a gyűlölet tüzet szította, mely most teljes lánggal lobog. A napi sajtó hasábjain majdnem minden nap jelenik meg olyan cikk, amely a magyar társadalom minden betegségének egyedüli orvosságául a szekularizációt tünteti fel.

Feltéve már most, de meg nem engedve, hogy az erőszakoskodással eljutnak az országgyűlésen való indítványozásig, hihetetlen volna, hogy a főnemesség és nagybirtokosok szavazataikkal az egyházvagyon elvételeit támogatnák. Mert ezzel saját vagyonukra is kimondanák a halálos ítéletet, csak a végrehajtás késne egy keveset. Erre figyelmeztet Katona „Az egyházvagyon védelme” című munkájában, ahol ezeket írja: „Azt hiszed, az előkelők és nemesek oly bambák és vakok, hogy nem értik meg szándékomat, hogyha a katolikus egyház javait elveszitek, saját birtoklási jogaitok is meginognak, mivel ha összeromboljátok az alapokat, amelyeken az egyháziak birtokjoga sarkallik, a tulajdon jogaitok lerombolásához mutatjátok meg az utat”.

Ha pedig mindezek dacára is megtörténhetnék az egyházvagyon elvétele, vajon csakugyan segítve lenne-e ezzel az ország nyomasztó helyzetén?

Az állam az egyházvagyon értékesítésével három módra szorítkozhatnék. A házi kezelés, a bérbeadás és az eladásra. Nézzük külön-külön mindeniket, mit eredményezhetne?

Az első a *házi kezelés*. Hogy képes-e az állam, mint ilyen földbirtokokat kezelni, arra válaszolt Schulhof, midőn kimutatta, hogy a kamarai jószágok, melyek állami kezelés mellett három milliót jövedelmeztek, egyszerű magánkezeléssel legkevesebb 12 milliót jövedelmeznének. A mária-családi jószág kezelésénél pedig nemcsak, hogy jövedelme nem volt, de a jószág fentartására még rá kellett fizetni. Ott van Máramaros vármegye erdősége, melynek 2/3-ad része kincstári tulajdon. Óriási erdőségei, milliókra menő fakitermelése van. És míg házi kezelésben voltak a fűrészgyárak, mindig rá kellett fizetni, míg ugyanazon gyárakban magánosok milliókat szereztek. A gyertyánligeti vasgyárat, a terebesfejérpataki üvegyárat potom áron eladta, mert házi kezelés mellett még a befektetett tőkének a kamatait sem kapta vissza. Sóbányáinak kitermelt anyagát Részvénytársaságnak adta el – hol százan gazdagodnak meg – míg az állam semmire sem tudott menni a házi kezeléssel. És ez kevés kivétellel így van az ország összes állami javaival. A diósgyőri vasgyárra ráfizet az állam 2 millió koronát, a felsőbányai bányaművelésre 72 ezer koronát. De fentartja, hogy a munkásoknak kenyeret adjon.

A második mód a *bérbeadás*. Ez lenne célravezető. De ha az egyes főúri birtokok a bérbeadás által folyton vesztek értékükből, lassan tönkrementek és idegen kezekbe kerültek, vagy a Vallás és Tanulmányi Alap javai bérbeadásánál az időviszonyok alakulása szerint megtörténhetett, hogy némely eleven kezek két és három koronájával kapták holdját ezerszámmra, ugyanez sokkal inkább megtörténne az állam javaival. Az ilyen eleven kezek bizonyára fellelik az ilyen bérletekben fektetett tőkéjük dús kamatait, de ezek nyereségével az állam nyomasztó helyzete aligha javul.

A harmadik mód az *eladás*. De az eladáshoz vevő, ennek ismét pénzre van szüksége, még pedig a veendő birtok értékének megfelelő összegre, mellyel az államot, a megvett egyházi javakért azonnal kielégítse, mert a morózus fizető nem igen segítene az állam mostoha helyzetén. És most előáll a kérdés, kinek van annyi pénz rendelkezésére, hogy az egyházi javak árát lefizethesse? A magyar főnemességnek nincs. A középosztály nap-nap után pusztul. A nép küzd a megélhetésért. Minden animozitás nélkül el kell ismernünk, hogy a pénz a zsidóság kezében van. A vásárlók tehát csak ők lehetnek. De ha már most a legutolsó falusi birtok árverésénél is ők szabják meg az árat, elképzelhető, hogy az állam javainál az egész ármeghatározás tőlük függne, mert a pénzmatadorok közlekedési szálai igen finomak és a közös célra készségesen egyesülnek. Akié a föld, azé a haza. Az a sürgés, mozgás,

tolakodó tanácsadás, az egyházi javak ellen intézett nyílt és titkos támadás, az államsegítés, népmentés hangoztatása olyasmit sejtett, mintha a pénz emberei jobb szeretnék az idők viszontagságaival is dacoló földértékbe helyezni el és biztosítani pénzüket. Ezért kell a szekularizáció. Vevő volna. De mit nyerne az állam?

Az egyházi javak összes értéke 400 millió korona. Szép összeg. De segítve lenne-e az államon 400 millióval? Az államadóságok egy évi kamatát lehet vele kifizetni. Dehát a többi mivel törleszteni? Hogy segítsen, folytatni kellene az elkobzást. Így az állam magának nem használna, az egyháznak pedig végtelen sokat ártana. Egyben magát is megfosztaná azon nagybecsű jótéteményektől, melyeket az egyház az ország népével gyakorolt. Köztudomású dolog ugyanis, hogy a birtokos zsidóság soraiban csak elvétve találni olyanokat, akik nagyösszegű adományokkal vagy alapítványokkal a közjót szolgálnák.

Az állam tehát, mikor olcsó áron elpazarolná az egyházvagyon, helyzetét még nyomasztóbbá tenné, mert addig nem érzett terheket venne magára és a népen sem segítene semmit. Mert még mindenütt az lett a szekularizáció eredménye, hogy sokkal nagyobb összegek terhelik az országos költségvetéseket, mint amennyit az illető országok az egyházi javak eladásából nyertek, amely állandó teher nyomasztólag nehezedik a népre, és így a népen nemcsak hogy segítve nem lett, hanem a nép a szekularizáció által még jobban meg lett nyomorítva.

Feltéve, de meg nem engedve, hogy az egyházvagyon elvételével lehetne az ország nyomasztó helyzetén enyhíteni, vajon miféle államerkölc az, mely valakit jogos tulajdonától megrabol, hogy máson segítsen. Jellemző magyarázatot ad erre III. Sándor orosz cár 1164-ben II. Henrik angol királyhoz írt következő soraiban: „*Ha mindent, amit az egyházi javakból saját céljaidra fordítottál, a szegényeknek adnád, vagy más szent célra fordítanád, oly kellemes dolgot cselekednél Isten előtt, mintha Pétert ölnéd meg, hogy Pált a haláltól megszabadítsd*”.

Az állam nyomasztó helyzetén, az egyházvagyon elvétele, amint sehol a világon, úgy hazánkban sem segítene. Szétforgácsolódnék, sokaknak jutna, csak az országnak nagyon kevés belőle. A népnek semmi.

VI. A kivándorlás

Legújabbán még a népjólétet hangoztató reformerek a nagyarányú kivándorlás megakadályozásának mentő eszközét is az egyházvagyon elkobzásában látják. Nincs elegendő föld, sok a kötött birtok, ezért vándorol ki a nép. Ez a mottó.

Huszár Károly az „Alkotmány”-ban statisztikát állított össze a magyarországi birtokfeloszlásról. E statisztika szerint:

Kincstári birtok	2.786.411 k. hold
Vallás és közalapítványi birtok	248.870 k. hold
Egyházi birtok	2.403.332 k. hold
Hitbizományi birtok	2.349.970 k. hold
Zsidó kézen van	4.000.000 k. hold
Bérletben	3.000.000 k. hold

E statisztika igazolja, hogy törzs magyar föld a hitbizományi és egyházi birtokon kívül nincs. Ez ma a magyar nemzeti kultúra érintetlen törzs vagyona. Ez a holtkéz vagyona, melyből minden nemzeti kulturális célra jut. De ez az egész birtok csak a fele annak, ami már idegen kézen van.

Ha már most a szekularizáció bekövetkezhetnék, ismerve hazánk gazdasági viszonyait, könnyű belátni, hogy az egyházi birtokokból egy talpalatnyi sem jutna a föld népének.

Ámítani és izgatni azzal, hogy az egyházi vagyon elvételével a nép több földhöz jut, lehet; de az igazság az, hogy a népnek elég volt a maga földje, ami volt. Csak azt tarthatta volna meg, de akkor mélyen hallgattak a nagy népbarátok, mikor nyolc korona követelésért egy négy holdnyi területet licitáltak el a „szegény”-nép lábai alól.

A mi végrehajtási törvényünket – nem az újat –, a mi uzsora törvényünket, a mi kereskedelmi és váltótörvényünket annak idején a nagy népbarátok úgy csinálták meg, hogy azoknak oltalma alatt pár év alatt meg lehetett fosztani mindenétől egész községek lakosságát és hatalomhoz, birtokhoz juttatni merőben idegen elemeket. Vessünk csak egy tekintetet a felvidékre, amely a kivándorlott lakosság zömét adja, és nem kell soká keresni az okát a kivándorlásnak. Mily képmutatás tehát, ha a mi viszonyaink közt, az egyházbirtokot állítják oda, mint okát a kivándorlásnak és akadályát a földbirtok forgalomnak.

De egyébként is igen sok szó fér ahhoz, hogy miért izgatja éppen az egyházvagyon a népbarátokat, mikor ott vannak állami latifundiumok – kötött birtokok – is. És ha annyi százezer hold állami birtokból egy négyszögölnyi sem jut a zsellérség existenciájának biztosítására, hol van a biztosíték arra, hogy az egyházi javak, ha az állam tulajdonába kerülnek, azok a nép érdekeit szolgálják.

Pedig ha hazánkban igazán intenzív mezőgazdálkodást óhajtanának teremteni és a szegény nép anyagi helyzetének javítását valóban szívökön viselnék azok, akik az egyházvagyon elvétele mellett oly véres szájjal kiabálnak; ha munkát, keresetet, megélhetést akarnak biztosítani a népnek, hogy az ki ne vándoroljon, s szociális ügyei pedig megfelelően rendezhetők legyenek, mindezt igen könnyen megtehetnék az állami közjavak – latifundiumok – parcellázásával, vagy a föld népének való haszonbérbeadásával.

Ha föld kell a népnek, hogy ki ne vándoroljon, ezt egy egyszerű törvénnyel el lehet érni, amely nem bántaná a haza egyetlen polgárának érdekét sem. Mert az állami javak az országgyűlés engedélyével haszonbérbe adhatók, és így okvetlen többet jövedelmeznének, mint a jelenlegi kezelés mellett.

Így jutna a népnek elég föld, ha csakugyan ez kellene, az államnak pedig nagyobb lenne a jövedelme, még az adókat is csökkenthetné. Ez segítség volna.

Hanem a szabadkőműves törekvéseknek éppen nem célja a „szegény”-nép talpraállítása, nekik önmaguk felé hajlik a kezük. A „szegény elhanyagolt nép”, „a nyomorult rabszolga” és a „kedves polgártárs” jólétének unos-untalan való hangoztatása csak cégér, mely az egyéni, önző szándékot takarja és a valódi cél palástolására a könnyen hívők előtt igen alkalmas eszköz.

Azért kell mindenekelőtt az egyházvagyon és e cél megvalósítására minden eszköz. A jogtisztelet, törvény, igazság lábball tiprása nem okoz lelkiismeretfurdalást, amint majd a szegény népnek kifacsart citrom módra való félredobása sem nyugtalanítaná emberbaráti szívöket.

Időközönkint csak a cégér változik, a cél marad mindig ugyanaz.

Megtörni az egyház erejét, elhomályosítani a hitet, meglazítani az erkölcsöt, mert hitetlen és erkölcstelen nép mindenkor kész eszköze volt a felforgató törekvéseknek. Ezért kellene a szekularizáció.

* * *

Az egyházvagyon ellen elhangzott számos igaztalan vád mellett vannak még olyanok is, melyek azoktól származnak, akik egyáltalán sohasem foglalkoztak komolyan e kérdéssel, nem is értenek hozzá semmit, mert minden ismeretöket a napi lapokból merítik, de ezzel a felületes ismeretkörrel a mai korszellemnek megfelelőleg hozzászólanak mindenhez. Ez a kor egyik betegsége. Rosszabb a járványnál, mert ragadósabb. És e bajban – sajnos – a katolikus közönség nagy része is szenved. És mivel felületes tudását a nyíltan vagy burkoltan egyházellenes irányzatú lapokból meríti, még veszedelmes is. Ezek soraiban találkozunk azokkal, akik, ha már okosabbat nem mondhatnak, de azt a szemrehányást mindenesetre megteszik, hogy a kereszténység első századaiban a papok általában, de különösen a püspökök szegények voltak.

Erre feleletképpen a Bibliára utalok. Az Apostolok Cselekedetei című részében olvassuk, hogy az első keresztények eladták mindenöket, az így kapott összeget, valamint minden kerestöket az Apostoloknak adták, akik ezen közös vagyon kezelői voltak, és abból mindenkinek juttattak annyit, amennyi mindennapi szükségletök fedezésére elég volt. Ez volt az ideális vagyonszövetség. Akik ezt óhajtják, kövessék az első keresztények példáját.

Igen helyesen jegyzi meg erre vonatkozólag Bürke Ödön néhai nagynevű angol publicista a francia forradalomról írt munkájában: „Azok, akik a hajdan szegény Clérusnak mostani birtokát kisebbiteni akarnák, Angolországban mindaddig álnok embereknek (Imposztorok) fognak tartani, mígnem ök maguk a Reformerek saját javaikat a közszükségnek és közboldogságnak fel nem áldozzák és a hajdani keresztények szegénységét nem utánozzák.”

Ugyanezen államférfiú a francia Constituante, a szekularizációt kimondó határozatára azon kemény szavakat használta, hogy „ezen határozat védelmezőinek a bakó által kellene megadni a feleletet.”

Itt jegyzem fel a francia konvent egyik nagy férfianak De Boicervoise-nak ugyanezen határozatra vonatkozó véleményét is „...ha valaki a társaság kebelébe felvétetik, joga van annak a hatóságtól megkívánni, hogy sem foglalatosságaiban, sem birtokaiban ne háborgattassék senkitől se. Nincs is polgári társaságban szentebb törvény annál, amely szerint a nemzet tisztviselők lelkiismeret szerint kötelesek, kinek-kinek személyét és javait védelmezni: enyém és tied főtörvények a társas életben.”

VII. Befejezés

A történelem, szentesített törvényeink ezer éves múltunk jogszokása, az egyháznak nemzeti életünkre kiható működése, a felhozott vádak tarthatatlansága erősítik meg az egyházvagyon tulajdonjogát és annak sérthetlenségét.

Ennek igazolására felsoroltam az adatokat. Új dolgokat nem írtam, csak összegyűjtöttem és a jelen viszonyokra alkalmazva ismertettem a már meglévő anyagot, mint nemzeti életünk különböző korszakainak, vezető és irányadó férfiainak, íróinak bizonyágtételeit a katolikus egyházvagyon jogos és törvényes eredete és tulajdonjogi birtoklása mellett.

Megtörtént dolgot meg nem törtéنتé tenni nem lehet, amint a történelmet a hazudozás nem cáfolja és az igazság a tagadással nem szűnik meg.

Hazánkban a katolikus egyházvagyonnak történelmi múltja van. Létét ott nyerte nemzeti életünk bölcsőjénél. Híven kísérte századokon át jó- és balsorsban; nemzeti életünk megalapozásánál, majd fejlődése közepett egyaránt hatalmas tényező volt. Támogatta művelődésünket, mint az anya gyermekét a tehetetlenség első napjaiban. Mikor pedig megerősödött, állandóan mellette állt, előrehaladó lépéseinek irányt mutatott, a bizonytalanság és csüggedés időszakában bátorította, örködött felette, segítségére volt.

Ennek a magyar katolikus egyháznak megalázása nemcsak jogtalanság, de a legerősebb sértés volna, ami egyszersmint azt is jelentené, hogy magyar nemzeti életünk legtisztább, legnemesebb tulajdonságaiban kapott csorbát.

Sok nagy hibában gázol a mi nemzeti életünk. Rohan a kor a nemzetietlenség felé. Irodalmunk idegen minták utánzója, művészetünk már rég nemzetközi, a pornográfia írásban, képben, könyvekben elárasztotta az országot, a gondolat, érzés nem magyar. E fejvesztett kulturális állapotok mellett a katolikus egyház megmaradt magyarnak.

Tiszteletet érdemel az a nemzetfentartó erő, mely a magyar katolicizmus tulajdona és amit ezeréves múltjával igazol; az a törvény- és tekintélytisztelet, amelyre tanít, amely az állami élet és társadalmi rend sarkköve; a hit és erkölcs, amiknek ápolója és terjesztője és amik nélkül a nagy római birodalom megdőlt s azóta anyi szerencsétlen ország lett a fejletlenség, az anarchia állandó fészke.

Az államot nemcsak a méltányosság, de a jog és törvény is kötelezi, hogy a katolikus egyházat és papságot javainak békés birtoklásában támogassa.

Az állami élet, a társadalmi rend, az ország békéje ellen tör minden oly törekvés, mely a katolikus egyházat törvényes jogaiban támadja.

Ami nagyobb emóció nélkül elérhető volt Olasz-, Francia-, Angolországban, az az ország felfordulását idézné elő hazánkban. Az említett országok rossz mintaképek, mert ott csak egy tulajdonossal kellett számot vetni.

De hazánkban a különböző nemzetiségek és felekezetek érdekeit érinti az egyházvagyon kérdésének bolygatása, és ez oly darázsfészkek, melyhez nyúlni állami életünk veszélyeztetése nélkül alig lehet. Ez könnyen valóra válthatná a görög mesét, mely szerint a sas az oltárról elrabolt áldozathússal üszköt vitt a fészkébe, mely azt lánggra lobbantotta, és elhamvadt a fészkek a sasfiókokkal együtt.

A protestáns egyházi javak szintén igen nagy értéket képviselnek. A debreceni, sárospataki, pápai, nagyenyedi, zilahi, pozsonyi stb. egyházi vagyon sok milliót képvisel. A lutheránus szász papság csak az 1848-ban megszűnt dézsma váltság címén 15,720.694 kor. 88 fillér kárpótlásban részesült. Birtokaik és más egyházi javaik vannak a görög nem egyesülteknek is.

Bizonyára mindnyájan féltő gonddal örködnek javaik felett és néhány megtévelyedett elme kalandos törekvéséért le nem mondanak róla. Egyházi életük biztos jelenét a bizonytalan jövőért kockára nem teszik.

Azt meg csak nem képzeli józaneszű ember, hogy a katolikus egyházvagyont elveheti az állam és ugyanakkor a felekezeteké sértetlen marad.

Ilyen eshetőség kihívná nemcsak azon katolikusok felháborodását, akik ma közönyös nemtörődömséggel szemlélik a dolgok folyását, de még azokat is, akik ma nem barátai az egyházvagyonnak.

Az emberi természet gyarló tulajdonsága, hogy a saját veszteségét, a mások veszteségében kárpótolva látja. E tulajdonság ellenálhatatlan erővel támadna fel, és egyesítené azokat, akiket ma a védelem közömbösen hagy. Kiújulna nagyon sok régi seb és a történelem bizonyossága szerint a legkíméletlenebb küzdelmek minden időben azok voltak, amelyeken vallási érdekek forogtak kockán.

Van-e erre szüksége nemzetünknek? Éppen nincs. Hazánk gazdasági, társadalmi és politikai helyzete egyaránt azt kívánja, hogy megértsük egymást, és ne azt keressük, ami az ellentéteket kiélesíti, hanem ami az erőket egyesíti. Vagy nem vagyunk-e még elég szerencsétlenek ahhoz, hogy ne gyűlöljük, de becsüljük egymást?

Lassan úgyis pusztul, ami a mienk volt. Hit, erkölcs, becsület, nemzeti érzés, faj- és hazaszeretet. A felforgató eszmék terjesztői, népünk megmételyezőiben nem magyar szív dobog. Isten, haza, király csak lexikoni fogalom önáluk. Törvény, jog, tekintély csak a maguk számára van. Ki bízhatja ezekre a nemzet jövőjét?

A megrontott közszellem állami és társadalmi életünkön már eddig is sok sebet ejtett; a nemzet életfáján rágódó féreg nagyon mélyre hatolt, s munkájának szomorú jeleit napról-napra látjuk. Nehéz napok következhetnek.

Hiába ámítjuk magunkat, csak szunnyadoznak kül- és belellenségeink, de az első kedvező alkalommal oly erővel támadhatják meg nemzeti létünket és alkotmányunkat, mely végzetes harccá válhatik.

Akik nemzetünk és hazánk nagyságát és fejlődését kívánják, méltán várhatják azoktól, kik magukra vették a felelősség terhét, hogy legyenek igazságosak és méltányosak azon egyház iránt, mely ha annyi századon át nem örködik hűséggel a magyar nemzet és alkotmány felett, ma talán nem örködhetné a nemzet önmaga és alkotmánya felett.

VIII. Forrásmunkák

Zádori János: A társadalom alapelvei

Dr. Zsiskay Antal: A szekularizációról

Porubszky József: A magyarországi kath. egyházi intézetek javainak jogi jellege és alanya
Az egyházi javak szabályozását indítványozó borsodi levélnek taglalása és felvilágosítása

Kazaly: Egyházjogtan

Szilágyi Sándor: A magyar nemzet története